

УДК 821.161.2.09: [050.15 (477)] «01/06.1919»

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ ЯК УЧАСНИК СТРІЛЕЦЬКОГО ПОКОЛІННЯ

Ірина РОЗДОЛЬСЬКА

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української літератури ім. акад. М. Возняка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна,
e-mail: yaremchuk.iryua74@gmail.com*

Зроблено спробу окреслити літературний силует молодомузівця Василя Пачовського як учасника стрілецького покоління на підставі фактів його літературної діяльності у газеті УГА «Стрілець» (січень–червень 1919). Встановлено, що представник іншого покоління свідомо скерував своє життя і творчість на підставі власної особистісної реакції на історичні події та самоідентифікації у парадигмі українського січового стрільця. Літературна діяльність у часопису В. Пачовського сприяє розширенню семантичних меж поняття «стрілецьке покоління».

Ключові слова: Українські січові стрільці, Василь Пачовський, «Молода Муза», стрілецька преса, стрілецьке літературне покоління.

Літературний феномен українського січового стрілецтва в літературознавстві представлений насамперед дослідженнями таких його творив, як «стрілецька поезія», «стрілецька пісенність», частково «стрілецька проза» – Т. Салиги [25], М. Ільницького [8], О. Кузьменко [13], Н. Мафтин [15, с. 74–89], першими літературними силуетами окремих його представників – Р. Купчинського [16], О. Бабія [19], М. Матііва-Мельника [7], групи «Митуса» [21].

Водночас літературна діяльність учасників січово-стрілецького руху виходила за межі лише авторської чи колективної творчості. Як складова національно-визвольної стратегії Січового Стрілецтва була системною у своєму супроводі збройної боротьби. Культурні стрілецькі підрозділи «Пресова квартира», «Артистична горстка» були організуючим чинником для тих стрільців, які творили літературний літопис збройного чину.

Також стрілецька літературна спільнота мала можливість свого творчого проявлення і на сторінках низки видань української військово-стрілецької («Усусу», «Самохотник», «Червона Калина», «Шляхи», «Стрілець», «Стрілецька думка», «Стрілецький календар-альманах») та щоденної, по-стрілецьки зорієнтованої («Вістник Союзу визволення України», «Українське слово») преси 1914–1921 років. Отже, січове стрілецтво постає у літературному просторі як спільнота, об'єднана спільним чуттям історичної доби, національними, артистичними ідеалами, зародки яких формувались у свідомості галицького юнацтва під впливом патріотичної освіти, лектури, у парамілітарних організаціях «Січ», «Сокил».

Пресовому дискурсу Українських Січових Стрільців також належить часткова наукова увага. Зокрема, гумористично-сатиричний його сегмент як основний актуалізовано в «Історії української преси» А. Животка [6], думку якого поділяють й інші дослідники – Б. Коринт [8], І. Крупський [10], Л. В. Сніцарчук [22, с. 44–46], Г. Кривошея [11], В. Футулуйчук [27], О. Хімяк [28], М. Лазарович [14], розглядаючи загалом військову періодику УСС на матеріалі окремих видань у суспільствознавчому, виховному, мілітарному, історико-функціональному аспектах.

Однак є низка часописів, також утворених у пресових структурах військової формації, які ще не були у полі зору дослідників літератури на предмет літературної присутності у них стрілецького покоління, але про них принагідно згадують.

Таким часописом є «Стрілець», щотижневий часопис «для українського війська», як зазначено у підзаголовку видання. Виходив з 1 січня 1919 року у різних містах і містечках України – спочатку у Тернополі, потім Станиславові, Стрию, Боршеві [24] у зв'язку зі змінами дислокації Української Галицької Армії, а з 15 червня 1919 року до 16 листопада 1919 року у Кам'янці-Подільському під назвою «Український стрілець» (редактор Г. Микитей) [27]. «Стрілець» мав неймовірно великий тираж – шістнадцять тисяч примірників щотижня.

Енциклопедія українознавства, у якій вміщено хронологічно найранішу статтю про «Стрілець», кваліфікує його «фронтовою газетою Пресової Кватири УГА» [24], зазначаючи, що редактором її є Василь Пачовський. Про «Стрілець» як газету із військовою спеціалізацією пишуть усі дослідники: С. І. Горевалов, О. Хімяк, В. Футулуйчук, С. П. Сегеда, Н. Вовк.

Оксана Хімяк зазначила, що газета була «фактично органом командування УГА», оскільки її видавцем був Пресовий комітет Начальної команди УГА, що дбав про її розповсюдження у всіх військових підрозділах [28, с. 72]. І справді, 10 квітня 1919 року генерал М. Омелянович-Павленко і начальник штабу полковник В. Курманович підписали наказ Начальної Команди Галицької Армії № 42-4, за яким командування усіх структурних підрозділів у війську має сприяти тому, щоб «Стрілець» доходив до кожного армієця, при цьому «команди куринів одержать по 100, команди батарей і булавних сотень при бригадах, корпусах і Н.К. по 25 примірників», а також сприяти тому, щоб стрільці дописували до газети про всі важливі події стрілецького життя, «щоби одержаний матеріал можна вихіснувати ... для будучої історії війни за самостійність УНР» («Приказ Н.К.Г.А., ч. 42-4») [23, ч. 29, 9 мая, с. 4].

Зокрема, В. Футулуйчук зараховує видання до центральних військово-пресових органів УГА, характеризуючи «флагманом армійської преси» [27], скероване на ідеологічну, виховну та мілітарну мобілізацію армії.

Натомість С. П. Сегеду «Стрілець» цікавить як «найпопулярніший» на той час військовий часопис з погляду його внеску у становлення типу українського військового періодичного видання [20], його ідеологічно-інформаційне спрямування, тематичні та жанрові особливості новинарських дописів (звіт, замітка) [20]. С. І. Горевалов відзначив об'єктивність і достовірність силуету військового життя УГА та воюючої України в останній рік війни, відтвореного у газеті «Стрілець» [5].

Наталія Вовк у статті про інформаційно-комунікаційну систему УГА класифікує «Стрілець» як центральний часопис, підпорядкований видавничій службі Пресової Квартири НК ГА, а саму пресу в армії як таку, що виростала «на традиціях, закладених журналістикою січового стрілецтва» [3, с. 79].

Про авторський колектив часопису відомо небагато. «Енциклопедія українознавства» у редакційному комітеті виокремила імена І. Кривецького, Г. Микитея, О. Назарука [24]. Хоча її засновником і редактором-ідеологом був Василь Пачовський. Про його виняткову роль у формуванні редакційної політики, ідейного і художнього обличчя газети зауважили В. Футулуйчук, Н. Вовк. В. Пачовський був першим редактором «Стрільця». Саме він, акцентують науковці, до складу редакції увів «багатьох письменників і журналістів: А. Баб'юка (М. Ірчана), В. Гадзінського, В. Гериновича», «часто друкувалися О. Назарук, І. Кривецький, Б. Заклинський, О. Олесь, Ю. Шкрумеляк, Тарас Франко (син І. Франка)» [3, с. 168]. Більшою дослідницькою увагою згадані персоналії як автори «Стрільця» похвалитися не можуть, також можемо спостерігати недостатнє наукове осмислення часопису «Стрілець» з погляду його літературно-художнього і, зокрема, власне «стрілецького» літературного наповнення – автури, творів, стрілецької літературної інформації тощо.

Про життя В. Пачовського у час першої світової війни мало відомо, оскільки літературознавчо окреслені більше його дитячі і юнацькі роки на основі споминів митця [17, т. II, с. 29–44; 18], час літературного дебюту і «Молодої Музи», загалом творчий портрет від перших літературно-критичних відгуків І. Франка, Миколи Євшана до сучасних рецепцій [2; 9, с. 301–320]; «закарпатський» же період 1920–1929 років – у розвідках Л. Голомб [4], Е. Балли [1].

У двотомному виданні «Зібраних творів» В. Пачовського оминули увагою загалом його «стрілецькі» дні, «стрілецькі» твори, публікації у часопису «Стрілець», за винятком поезії «Два стрільці січові», лише коротко згадано про побут у Кам'янці-Подільському, місці видання газети [17, т. II, с. 23, 24]. Тож розкриття місця В. Пачовського у стрілецькому пресовому дискурсі доповнить і канву життєтворчості В. Пачовського, і канву функціонування стрілецького покоління.

Чи випадковою була участь В. Пачовського, активного молодомузівця, представника раннього українського модернізму, який із літературними побратимами шукав пориву «ins Vlaui», у часопису «Стрілець»? Як комунікував із молодшою, стрілецькою, генерацією?

Окреслюючи творчий силует ще раннього В. Пачовського, М. Ільницький слушно зазначив, що він при модерністській естетичній настанові залишався «поетом національної ідеї», цитуючи громадянське кредо В. Пачовського, що його поет окреслив на мотив Гейне:

Я є ніхто, бо нічим є
Бідна країна моя
Я – тільки іскра з пожеги
Її великого «я» [9, с. 312].

Зокрема, Е. Балла акцентує, що з 1920 року, у закарпатській період життєтворчості, громадянсько-патріотичні мотиви у В. Пачовського посилилися ще більше, оскільки належать до періоду збірки «Огні мести» (1919–1927), «З блакитної книги» (1919–1927) виростають власне із воєнного досвіду В. Пачовського [1, с. 15].

Усе життя письменник пропрацював гімназійним професором української мови та історії, потрактувавши власний фах як покликання, як служіння ідеї державності України. Саме у школі є перша точка дотику поміж В. Пачовським і майбутніми січовими стрільцями.

У власних споминах «Хуртовина мого життя» В. Пачовський означив власне генераційно-вікове співвідношення зі стрілецьким поколінням як «учитель–учні», із яких він як педагог, для якого школа – «мій храм», прагнув «виховати покоління державників» чи на офіційних заняттях у Коломиї, Станиславові, чи під час таємних сходів «кружків ідейного змісту»: «Кругом мене гуртувались кращі мої учні, як Дмитро Вітовський, Федюшка Євшан, М. Струтинський, В. Кучабський, Яцків, Придаткевич, Гайворонський, брати Заклинські і ін. [...]. Але як вони слухали, як записували кожне слово моєї науки, з якою пошаною зближались до мене з запитаннями, з яким відчуттям читали мої твори, з якою святістю вивели мій “Золотий вінець”, фрагмент “Сну Української Ночі” на вечорі Шевченка [...] Та серед праці між молоддю росла моя віра, що ми воскресемо. Те почування святого звання учителя остало мені на ціле життя. Я все йшов до школи, як до церкви – очистити душу в цілющій криниці. Я вмю отворити серця молоді, тим мене любить молодь, що по літах пізнає мене, як свого вчителя, пам’ятає мене, хоч старі мої ровесники, морітурні, легковажають і зневажають мене зі зависти. Всі мої учні й учениці люблять мене як доброго товариша, всі сповіряються мені, немов батькові, з найглибших тайн» [18, с. 58]. Письменник серед учнів станиславської гімназії почувався не звичайним учителем української мови та історії, а священиком на Службі Божій, на якій висвячуються «апостоли нових державницьких ідей нації». І майбутні стрільці «...хапали [...] слова серед святої тиші – я мав вражіння, що сію золоте зерно в святу землю» [18, с. 58].

Із історії життєпису В. Пачовського відомо, що з початком Першої світової війни, перед наступом російських військ на Львів він із сім’єю переїхав до Відня як емігрант, «...працював у таборах військовополонених українців в Австрії та Німеччині, викладав на курсах українську мову та історію» [9, с. 303]. Був активним учасником видань зі «стрілецьким вектором», «Вістника СВУ», «Червоної калини», «Тим, що впали». 1917 року у мотто до власного твору на пошану «Українським січовим стрільцям» В. Пачовський окреслив власне місце і роль щодо стрілецької військової генерації, бажання бути всередині: «Буду день і ніч ізранку / Духом вилітати – / На могили “тих, що впали”, / Квіти устеляти! [...] А на себе буде палкати / Ревними сльозами, – / З жалю – чом я був, герої, / З вами, не між вами!» [26, с. 15].

У передмові до «Зібраних творів» В. Пачовського О. Тарнавський зазначив, що воєнні роки той «перебув як старшина австрійської армії в таборах полонених вояків російської армії, в більшості українців, і там вів курси української мови й історії» [17, т. I, с. 21]. Також у виданні розміщено фото В. Пачовського у формі четаря УГА із

зазначенням «Четар УГА Василь Пачовський, військовий редактор «Стрільця», 1918/19» [17, т. I, с. 596]. В. Бирчак, побратим В. Пачовського по «Молодій музи», вмотивовує переїзд В. Пачовського до Кам'янця-Подільського перейняттям «лівими» ідеями від С. Петлюри, М. Шаповала і А. Крушельницького [17, т. I, с. 24], які згодом минулися: «Ми переїхали до Кам'янця Подільського, тут пізнав він господарку лівих і його погляди змінилися. На прийнятті, яке владив Державний Союз, виступив Пачовський з новою промовою: “Я вас питаю: коли б доля нам судила вибирати між есерівською, лівою Україною, у зв'язку, у федерації з Росією, і українським самостійним королівством – то за чим були б ви? Я ясно заявляю, що я стою за українським вільним, самостійним королівством, або за вільним самостійним гетьманатом”» [17, т. I, с. 25]. М. Ільницький так само потрактує динаміку поглядів В. Пачовського на «шляхи побудови й характер української державності» [9, с. 303–304]. Після цього В. Пачовський переїхав до Ужгорода, де розпочав закарпатський період свого життя.

Отже, участь В. Пачовського у військовому часопису української армії була не випадковою, органічно впливала із його патріотичної позиції. Перебування в надрах армії, в її пресовому авангарді дало змогу В. Пачовському бачити актуальні політичні події зі середини. На час виходу «Стрільця», з 1 січня по 8 червня 1919 року, припадають різні і важливі для українського національно-визвольного руху міжнародні та національні політичні події, які на шпальтах отримують відповідне насвітлення з погляду державницького вектора, центрального для стрілецької ідеології. 1919 рік означає завершальний етап українських визвольних змагань (1919–1920) [5, с. 199]. 28 червня 1919 року Перша світова війна офіційно завершилася.

В активі українських визвольних здобутків – проголошення ЗУНР та УНР, підписання Берестейського мирного договору, за яким країни Четверного союзу визнавали державну незалежність УНР. Легіон Українських Січових Стрільців влився у військові структури УГА як збройної сили ЗУНР, став її військовою та ідеологічною основою. А військові, ідеологічні, пресові, виховні, мистецькі структури українського січового стрілецтва, витворені в роки Першої світової війни, були оптимально засвоєні в Українській Галицькій Армії [27]. Триває українсько-польська війна, у якій сили УГА беруть участь.

Усі українські по-державницькому налаштовані сили прагнуть реалізувати ідею національної соборності, змагаючи до дня 22 січня 1919 року, коли було проголошено Акт злуки про «об'єднання Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки в єдину соборну Україну» [29], у якій ЗУНР буде окремою областю. Подія стала особливо актуальною в умовах інтервенції російських більшовицьких військ на територію України ще з грудня 1918 року, а також захоплення Харкова (3 січня 1919) та Києва (5 лютого 1919).

Коло редакторського керма «Стрільця» був Василь Пачовський, від першого номера 1 січня 1919 року до 26 березня 1919 року. Тринадцять чисел газети вийшло під його орудою. В останньому «своєму» номері у зверненні «До всіх читачів “Стрільця”» він розкрив власне бачення свого місця у часопису і стрілецькому визвольному змаганні, про себе у шереху стрілецькому:

«... Три місяці тому за поміччю б. секретаря військових справ, Вітовського заснував я з власної ініціативи ту часопись для українського війська. Вона була першою краєвою часописсю від опущення Львова!

Я підняв прапор нашої думки чистими руками і ніс його високо понад голови. Воля народу, дух українського війська – була для мене найвищий закон! Бо у тім війську, що стоїть на фронті – стоїть все, що є найкраще в нашім народі!

І отсе найкращою нагородою для мене є слова д-ра Гериновича з фронту писані в імени війська: “Стрільця читаємо і він на подобається! З напрямом згідні. Казка про Івана чудова!”

Та нині за порозумінням з Начальною командою передаю громаді сей прапор чистий, не сплямлений, мережаний кровю мого серця.

Хоч сам буду йти в гурті сеї громади, шлюся словами писаними на пращання полоненим Українцям у Німеччині повен віри до Вас, борці за волю:

Хай буде радість і спокій над Вами!
Не згине правда, буде наша воля,
Хоч-би які там не знялися бурі –
Хозяями ми будем свого поля
І встане Україна у пурпурі!» [23, ч. 13, 26 марта, с. 1]

Теза В. Пачовського про власну належність, духовну і літературну, до стрілецької мілітарної генерації, а отже і розширення семантичного поля у понятті «стрілецького літературного покоління» є для нашого пошуку продуктивною і перспективною, адже він не єдиний, хто опинився в силовому полі стрілецької спільноти і підживлював його власною творчістю. Наприклад, С. Чарнецький, Б. Лепкий брали участь у виданнях, які підтримували стрілецький визвольний змаг, таких як «Шляхи», «Вісник Союзу визволення України» тощо). В антології стрілецької поезії Т. Салиги «Стрільцька Голгофа» вміщено окремий розділ із доробком на січово-стрілецьку тему митців, уміщення якого мотивується власне тематично («просвітницька поезія», «національно-просвітницькі твори авторів-класиків») [25, с. 5]. Осип Маковей, Микола Вороний, Олександр Олесь, молодомузівці П. Карманський, В. Пачовський, С. Чарнецький, Б. Лепкий формально у Легіоні УСС не належали, але екзистенційно так сприйняли історичні події, що були інспіровані ними до поетичної творчості, до співпраці із літературно-музичними стрілецькими виданнями (співаники, літературно-мистецькі збірники, преса зі стрілецькими симпатіями). Іван Франко, творами якого відкривається Антологія, взагалі у сприйнятті стрілецького покоління є найпершим стрільцем, батьком стрілецької національної ідеології. Наприклад, поезії О. Шандури (С. Чарнецького), народжені в результаті переживання Шевченкової творчості, є частиною стрілецької шевченкіани [30]. Отже, належність до стрілецького покоління митця може мати внутрішню екзистенційно-світоглядну мотивацію, а вже згодом і певні літературно-біографічні сліди.

Перша стаття у газеті, звернення «Робучий народі Український!» [23, ч. 1, 1 січ., с. 1–2], подана без підпису, однак за піднесеною риторикою, яка виростає із героїчної

патетики «Слова о полку Ігоревім», авторським історіософським концептом «золотого вінця», «сонця слави» тобто державності, ампліфікацією історичних образів-топосів української державності (Холм, Перемишль, Дрогобич, Львів, Київ, лінія «Кавказ-Сян») для розгортання актуального геополітичного «тут і тепер», можна здогадатися про авторство Василя Пачовського: «У всіх закутках України нарід вірить, що настала година, коли обіймуть ся в радости всі поділені українські землі Володимира Великого, Романа Великого, короля Данила і Льва і з одної збірної душі люду вирветь ся гасло злученого і кровю облитого великого народу:

Від Кавказу по Сян лиш один буде лан
Його власником нарід цілий.
Спільна праця і край, блисне воля рай,
України вінець золотий!»

Звернення В. Пачовського фокусує увагу української суспільності на історичному моменті напруженого очікування «злуки всіх земель заселених українським народом», тим більше, що у наступному дописі, власне новинарському, «Що мусить статися!» автор під криптонімом «В.П.» пояснив підготовчі передзлукові заходи українських політичних інституцій, наголошуючи на історичній необхідності та справедливості майбутнього геополітичного перетворення двох Україн в одну: «Ми мусим бути злучені в одну державу з огляду на народ і на повагу його перед цілим світом. Бо нам остає до вибору: під Україною бути, або дома не бути!» [23, ч. 1, 1 січ., с. 2].

Поезія В. Пачовського «Два Стрільці Січові» на мотив Гайне, уміщена уже на третій сторінці першого числа, теж ідейно фокусується на історичному моменті майбутньої злуки. Сюжет твору – типowo стрілецький, який актуалізує і фольклорні сюжети, і оповідь історичної пісні чи балади. Окрім того, маємо образ виняткового воїна, що навіть мертвим стоятиме напоготові.

Із Сибіру повертаються два стрільці з полону. Дорога їхня додому довга. В Україні дізнаються про її волю, а Галичина, «...що за неї дала кров і кість, / Галичина – ляцькій неволі!» [23, ч. 1, 1 січ., с. 3]. Стрільці журяться, адже у пам'яті постають герої з Карпат, «Що кровю всі гори красили...». І тут раптом один каже іншому, що скоро помре від рани і просить взяти його трупа додому:

Як вмру я, мій друже, вложи мені кріс
І шаблю й ручницю до гробу!

А хрест золотий, що палить мені грудь,
Возьми там і кинь їм у вічи,
Хай знають, що золотом духа не ймуть
І прийде день нової січи!

Я ждатиму в гробі на чатах без сну, –
Аж в Києві труби заграють,

Затрублять до бою за Галичину,
Гармати від куль залунають!

І кінь з України об гріб задуднить,
Тоді я зірву ся і встану –
Із Києвом землю рідну злучить,
Галичину нашу кохану! [23, ч. 1, 1 січ., с. 3]

Отже, образ стрільця розкрито в універсальній образній площині козака-невмираки.

Поезія В. Пачовського «Мункачівський князь» [23, ч. 2, 13 січ., с. 3] – виразно історіософський твір, також присвячений історичному тріумфові Києва. Твір було написано раніше, 10 лютого 1918 року, по гарячих слідах IV Універсалу, яким Центральна рада 22 січня 1918 року проголосила Україну незалежною державою.

Поезія має цікавий хронотоп. Зміщено історичний час «тут і тепер», 1918 рік, бо «в Києві дзвонять всі дзвони на храм / Весілля усіх поколінь», і Князь Лев, який у «у Мункачі похмурений сам /Блукає по замку як тінь!». Він розмовляє із матір'ю про свій смуток і тугу, причини яких – державницькі, зумовлені відсутністю його самого і його краю, який перебуває «в мадярській тюрмі сім століть», а дзвін волі заржавів у багні історії. Твір став актуальним і для 1919 року, в мить передчуття остаточної злуки західних земель зі східними.

Тема історичної долі Угорської Русі, втілена через мотив князя Лева у Мункачівському замку, одна із провідних у доробку В. Пачовського на сторінках газети, що зумовлено не лише його особистими геополітичними уподобаннями, але й історичними подіями того часу (повідомлення про входження українських стрілецьких військових частин у Мункачів та Мармарошський Сигіт, Унгар, Чан, Батю), це ліризовані історіософські етюди «Слава князя Льва» [23, ч. 4, 22 січ., с. 1], «Угроруська земле» [23, ч. 4, 22 січ., с. 1–2]. Тут автор поетизує визвольну місію Січових стрільців, чий «стременисті чоти» стали вісниками нової долі для українського народу («Угроруська земле») [23, ч. 4, 22 січ., с. 2].

Цікавим з погляду жанру є твір В. Пачовського «Вороги наші» [23, ч. 6, 5 лют., с. 1], що його можна кваліфікувати як історіософський ліризований етюд-пророцтво. До цього спонукають його «старозавітне» емоційно піднесене мовлення, оперте на монументальні образи кінцесвітнього наближення справедливості, караючого Бога, його правиці, яка судитиме народи, «бо вже кроваві зорі світ повідають»: «...І під знаком тризуба встане наш Перемишль над Сяном, як стовб багровий, і струсить з себе порох неволі город князя Льва, і столиця Данила на Холмі вивісить жовто-блакитні стяги наші, а на грабіжників Дрогобича упадуть Карпати і перевернуться гори високі, як захвиліє море під ними!...»

Іншим центром українського світу, українського національного дому є Київ. Давня столиця України символізується як святе місце остаточного утвердження державності, серце волі. У поезії «Зайняли Київ» мотив прочитується історіософськи – сучасні битви за Київ, захоплення його червоними чи білими арміями автор бачить крізь призму монголо-татарських набігів, і навіть іще давніше, як вторгнення біблійного Хама в

історичній сутності Володимиро-Суздальського князя Андрія Боголюбського, військо якого зруйнувало Київ 1169 року :

Ідуть на Київ! Знов ідуть Монголи,
Як той Андрій зруйнує Київ Хам!..
Борба на смерть! Тепер або ніколи!
Невже знов суджено упасти нам?!

Не можу спати... Впадуть – переможуть!
Пливуть зі всіх сторін, як океан!
Стріляють, бють, насилують, трівають –
Скровавлений ввижається майдан!

Попри це, твір сповнений історичного оптимізму, що акцентує особливо зміна часу української історичної доби – із «гнітучої ночі» на початку твору на сонячний весняний ранок наприкінці:

І я заснув... Як дух Езекиїла
В сні бачу видиво: У сонці на весні
Знов вольна Україна заясніла –
Як золото, – прочищена в огні! [23, ч. 7, 12 лют., с. 1]

Також у стрілецькій творчості В. Пачовського можна виокремити мотив адоруння українського воїна, українського стрільця, який розгортається й у поезії, і в ліризованій прозі. Поезія «Тим, що упали», етюд «Благословенні будьте» яскраво це представляють.

У поезії «Тим, що упали!» [23, ч. 5, 29 січ, с. 1] митець співає осанну полеглим воякам. Для цього художній світ поезії розгортається навколо стрілецьких могил. Топос могили тут – космовірна точка грядущого дня свободи, нового вільного світу, підкреслена просторовими вертикалями «могили-гори», «могили-зорі», порох могил-верхи, з яких підуть люди, щоб поцілувати той порох. Живі сучасники – на землі, але вони будуть кликати ясні імена, що горять у небесних високостях. Таким способом наголошено духовне значення подвигу благословених мерців, його непроминальність для грядущих поколінь:

І будете в шумі гір
Лежать під омофором зір –
А Ваші імена в огні
Горітимуть на вершині,
О Ви, Благословенні!

І в кождий день і в кождий час
Вас буде кликати кождий з нас! –
І буде бити в ясний дзвін
Ваш дух грядучим навзамін –
О Ви, благословенні!

І будуть йти до Вас з верхів
І з долів люде дальших днів –
І будуть цілувати пил
І скорб і сум німих могил:
О Ви, благословенні!

Етюд же «Благословенні будьте» є адорацією життєвого подвигу живих вояків. Образ руки Всевишнього, яка обтирає чола військовиків із поту, вмиває криваві рани, монументалізує образ «найкращих синів народу»: «О Ви овіяні стужею і морозом, побиті голодом і спрагою, счорнілі від нужди і труду, ви всі, що Вам суджено найтяжший труд двигати під велику хвилю, будьте благословенні!

Схиляється під Вами велика рука Всевишнього Творця і незрима обтирає ваші чола з поту, і миє Ваші рани кроваві і Господь шепче Вам з кожної стебелинки рідної землі: Борці за правду, будьте благословенні» [23, ч. 5, 29 січ., с. 1]. В результаті образ стрільця функціонує христологічно, в значенні Христа-мученика, Христа на хресній дорозі але «...у полі на сторожі нашої землі під свистом лацьких куль і гранатів...»

Твір також є своєрідним виявом віри В. Пачовського у здійснення національної волі-державності, що підкреслює введення у контекст власного твору образної сполуки «невольничі» із Шевченкового «Стоїть в селі Суботові», які у Т. Шевченка «помоляться на волі», а у В. Пачовського «вернеться земля Ваша і воля Ваша і загояться Вам незгійні рани Ваші».

Образ стрільця та тему його військового призначення актуалізує і увиразнює ліризована прозова апострофа до стрільців «До бою всім!» [23, ч. 7, 12 лютого, с. 1–2].

Також В. Пачовський приділив багато уваги і знаковим постатям стрільцтва. Полковник Дмитро Вітовський потрактований «найбільшим чоловіком чину нинішньої Галицької України» [23, ч. 8, 19 лют., с. 2], «ідейним провідником», який «виріс з клетоту боротьби серед малих людей на чоловіка, що його ім'я остане в нашій історії на віки, як ім'я героя-поета, творця української армії»: «Його чином нині ми стали народом, з яким числяться навіть великі побідники Німеччини. Бо не хто, як він сотворив з малого відділу велику українську армію!» [23, ч. 8, 19 лют., с. 3]. Бачимо, що актуалізується і творча іпостась військового керівника.

«За голову Івана (Казка наших днів)» [23, ч. 10, 5 март, с. 1] – політичне алегоричне оповідання, написане в контексті тогочасних геополітичних подій, за масками якого автор заховав Україну (Іван), Польщу (цариця Повія), змії Людожер (Росія). Репортаж В. Пачовського «Настрій на фронті» присвячено будням стрільцтва [23, ч. 7, 12 лют., с. 5–6]. Можна дізнатися про брак обмундирування, потребу в офіцерських кадрах, про перебіг українсько-польської війни. В. Пачовський поділяв думку інтерв'юваних жовнірів про неможливість будь-яких перемовин із польськими військовими силами [23, ч. 7, 12 лют., с. 6].

Як редактор В. Пачовський умістив твори, прислані із фронту, що були результатом колективної творчості, як-от «Боевий марш (присланий з фронту)» [23, ч. 12, 19 марта, с. 1], у якому художня візія українсько-польської війни розгортається в координатах

опозиції «свій–чужий», глобальної битви, означуваної мікродеталлями кервавих рік і тотального землетрусу:

...Ой гуде земля до Перемишля,
Течуть річки кервавії
З Санча до Стрия!
В нашу Україну преться Ляхів сорок тисяч,
Де наша земля... [23, ч. 12, 19 марта, с. 1]

У репортажі про дискусію щодо земельного питання в УНР та її Західній області, В. Пачовський актуалізував імена представників стрілецького покоління, називаючи серед її учасників М. Федюшку, критика із групи «Українська хата», а з 1914 року – вояка за Україну в австрійському війську, потім – у стрільцях УГА, ім'я якого О. Бабій власною працею вписав до пантеону січового стрілецтва як співробітника «Республіки», урядового часопису ЗУНР, а В. Гадзінського – як члена пресової квартири Начальної Команди і начальника філії Наддніпрянського інформаційного бюро [23, ч. 13, 26 марта, с. 2].

Отже, можемо виснувати про унікально цілісну національну громадянську, «стрілецьку» поставу у часопису «Стрілець» молодомузівця В. Пачовського. Він – перший редактор «Стрільця», який своїми дописами не лише формував його ідейно-тематичний вектор відповідно до національно-державницьких засад стрілецтва УГА. Тематично, ідейно його публікації ідуть у контексті тогочасних історичних подій, зокрема перипетій українсько-польської війни, у якій сили УГА беруть участь, об'єднання Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки Актом Злуки 22 січня 1919 року, боротьба з російською інтервенцією в Україну, тогочасних суспільних настроїв: осмислення національної історії в моменті «тут і тепер», зокрема тема національної соборності усіх українських частин, визвольного стоїцизму, збереження українського простору в символізованих геополітичних топосах Києва, Львова, Холма, Перемишля, Дрогобича, пам'ятання про живих і мертвих героїв.

Також В. Пачовський проголосив власну належність до стрілецької військової когорти, рівно ж і всіх, хто екзистенційно чується в рядах армії ЗУНР. Письменник поділяв поколіннєві цінності січового стрілецтва, про що свідчить друк його кредо (звернення «До всіх читачів “Стрільця”») на сторінках часопису, а також публікації – публіцистичні та художні. В. Пачовський екзистенційно так сприйняв історичні події, що був інспірований ними до поетичної творчості, до співпраці із літературно-музичними стрілецькими виданнями (співаники, літературно-мистецькі збірники, преса зі стрілецькими симпатіями), а згодом і до участі у стрілецькій мілітарно-пресовій структурі стрілецької армії УГА як четар. Літературна діяльність В. Пачовського у часопису сприяє розширенню семантичних меж поняття «стрілецьке покоління». Належність до стрілецького покоління митця може мати внутрішню екзистенційно-світоглядну мотивацію, а вже згодом і певні літературно-біографічні сліди. Публікації В. Пачовського у газеті «Стрілець» суттєво доповнюють його спадщину, представлену «Зібраними творами» і також «стрілецький» період у його життєтворчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Балла Е. Ю.* Василь Пачовський-лірик : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «укр. літ-ра» / Евеліна Юріївна Балла. – Івано-Франківськ, 2002. – 24 с.
2. Василь Пачовський у контексті історії та культури України : науковий збірник / відп. ред. Б. К. Галас ; Редкол. Н. В. Гайванюк, Л. Г. Голомб, В. Є. Задорожний. – Ужгород : Закарпаття, 2001. – 420 с.
3. *Вовк Н.* Пресові видання Української Галицької Армії: основні тематичні аспекти та жанрові особливості / Наталія Вовк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка / за заг. ред. І. С. Зозуляка ; Н. Вовк. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2013. – С. 167–171. Серія : Історія ; вип. 1, ч. 1).
4. *Голомб Л.* Василь Пачовський. Закарпатські сторінки життя і творчості поета / Лідія Голомб. – Шкільна серія. Вип. 6. – Вид. друге. – Ужгород : Гражда, 2009. – 146 с.
5. *Горевалов С.* Українське військо та його преса на завершальному етапі визвольних змагань (1919–1920) / Сергій Горевалов // Збірник праць НДЦ періодики. – Львів, 1998. – Вип. V. – С. 199–207.
6. *Животко А.* Преса Українських січових стрільців (УСС) / Аркадій Животко // Історія української преси / Аркадій Животко ; упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М. С. Тимошик. – Київ : Наша культура і наука, 1999. – С. 251–252.
7. *Ільницький М.* Сторінками стрілецької епопеї (Микола Матіїв-Мельник) / Микола Ільницький // На перехрестях віку : Вибрані праці : у трьох книгах / Микола Ільницький. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – Кн. I. – С. 335–351.
8. *Ільницький М.* Стрілецька поезія / Микола Ільницький // Історія української літератури ХХ ст. : у двох книгах. Кн. 2. Ч. 1. / за ред. В. Г. Дончика. – Київ : Либідь, 1994. – С. 277.
9. *Ільницький М.* Від «Молодої Музи» до «Празької школи» : Поет Національної ідеї (Василь Пачовський) / Микола Ільницький // На перехрестях віку : Вибрані праці : у трьох кн. Кн. III / Микола Ільницький. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – С. 301–332.
10. *Коринт Б.* Військова преса УСС [Електронний ресурс] / Б. Коринт // Вісті комбатанта. – 1962. – №1: Інтернет-версія квартальника. – Режим доступу : <http://komb-a-ingwar.blogspot.com/2008/11/blog-post.html>
11. *Кривошея Г.* Українська військова преса: у пошуках витоків [Електронний ресурс] / Григорій Кривошея // Електронна бібліотека Інституту журналістики. – Режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1183>
12. *Крупський І.* Українська журналістика періоду першої світової війни і розпаду Російської та Австро-Угорської імперій. Творення самостійної української держав / Іван Крупський // Національно-патріотична журналістика України (II половина ХІХ – перша чверть ХХ століття) / Іван Крупський. – Львів : Світ, 1995. – С. 106–112.
13. *Кузьменко О.* Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність / Оксана Кузьменко. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2009. – 296 с.
14. *Лазарович М.* Література та видавництво [Електронний ресурс] / Микола Лазарович // Культурно-просвітницька діяльність Українських Січових Стрільців у роки першої світової війни / Микола Лазарович. – Режим доступу : http://kalusz.io.ua/s190685/mikola_lazarovich_kulturno-prosvitnicka_diyalnist_ukraenskih_sichovih_strilciv_u_roki_pershoe_svitovoe_viyuni

15. *Мафтин Н. В.* Західноукраїнська та еміграційна проза 20–30-х років ХХ століття : парадигма реконквісти : монографія / Наталія Мафтин. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – С. 74–89.
16. *Мельник М.* Літературний портрет Романа Купчинського: жанрові та художньо-стильові аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «укр. літ-ра» / Марта Мельник. – Львів, 2008. – 19 с.
17. *Пачовський В.* Зібрані твори : у 2 т. / Василь Пачовський. – Філадельфія ; Нью-Йорк ; Торонто : Об'єднання українських письменників «Слово», 1984. – Том I : Поезії. – 742 с.; 1985. – Том II: Золоті ворота. – 419 с.
18. *Пачовський В.* Хуртовина мого життя / В. Пачовський // Київ: журнал літератури і мистецтва Літературно-мистецткового товариства в Філадельфії / В. Пачовський ; редактор Б. Романенчук. – Філадельфія, 1952. – Р. III. – Ч. 3 (травень–червень) С. 151–158.
19. *Салига Т.* Любов і ненависть : [Січова тема в поезії О.Бабія] / Тарас Салига // Просвіта. – 1989–1990. – Груд.–січ. – С. 4. – (Антологія стрілецької поезії).
20. *Сегеда С. П.* Формування типу військового видання в процесі українського державотворення 1917–1920 р.р. (за матеріалами часопису «Стрілець») : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 «журналістика» / Сергій Петрович Сегеда. – Київ, 1999. – 13 с.
21. *Сирота Л.* Літературна група «Митуса» (1921–1922) : О. Бабій, В. Бобинський, Р. Купчинський, Ю. Шкрумеляк : Бібліографічний покажчик / Лілія Сирота ; НДЦ періодики ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України. – Львів, 2004. – 190 с.
22. *Сніцарчук Л. В.* Українська сатирично-гумористична преса Галичини 20–30-х рр. ХХ ст. : історико-функціональний аспект та інтерпретаційні особливості / Лідія Сніцарчук. – Львів [У надзаг. : НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника, НДЦ періодики], 2001. – 240 с.
23. Стрілець: часопис для українського війська. – Тернопіль ; Станіславів ; Стрий, 1919.
24. «Стрілець» // Енциклопедія українознавства : у 10 т. Т. 8 / за ред. В. Кубійовича. – Париж ; Нью-Йорк : «Молоде життя», 1976. – С. 3073.
25. Стрілецька Голгофа : спроба антології / упорядник, автор вступної статті і приміток Т. Ю. Салига. – Львів : Каменяр, 1992. – 399 с.
26. Тим, що впали : літературний збірник. – Львів, 1917. – 156 с.
27. *Футулуйчук В.* Армійська преса [Електронний ресурс] / Василь Футулуйчук // Українська Галицька армія: військово-патріотичне виховання та вишкіл (1918–1920 рр.) / Василь Футулуйчук. – Режим доступу : <http://ruthenia.info/txt/futuluchukv/uga/09.html>
28. *Хімяк О.* Роль преси в українському національно-визвольному русі (1914–1919) / Оксана Хімяк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2013. – №752 : Держава та армія. – С. 67–73.
29. Цей рік в історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/td.pl?Year=1919>
30. *Яремчук І.* Стрілецька поезія і Тарас Шевченко / Ірина Яремчук // Шевченківська енциклопедія : в 6 т. Т. 5: Пе–С / ред. кол. : М. Г. Жулинський (голова), М. П. Бондар, О. В. Боронь (відповідальний секретар), С. А. Гальченко, П. Ю. Гриценко, І. М. Дзюба, Р. Я. Пилипчук, Г. А. Скрипник, В. Л. Смілянська (заступник голови), Д. В. Стус, Н. П. Чамата.; передм. І. Дзюби. – Київ : НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, 2015. – С. 992–995.

Стаття: надійшла до редакції 31.03.2017

прийнята до друку 13.04.2017

VASYL PACHOVSKY AS A MEMBER OF THE SICH RIFLEMEN GENERATION

Iryna ROZDOLSKA

*Ivan Franko Lviv National University,
Academician M. Vozniak Department of Ukrainian Literature,
1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: yaremchuk.iryana74@gmail.com*

The article attempts to present the charismatic profile of the participant of Moloda Muza (Young Muse) group – Vasyl Pachovsky – who was a member of the Sich Riflemen generation. The study is based on the facts of his literary activities in the newspaper «Strilets» (Rifleman) in January-June period of 1919 on the platform of the UHA (Ukrainian Halychyna (Galician) Army). It is posited that a member of another generation intentionally devoted his life and artistry to exhibit his own personal response to historical events and identified his objectives in the paradigm of the activities of Ukrainian Sich Rifleman. Vasyl Pachovsky's literary legacy in the abovementioned periodical contributes to semantic broadening of the term «Sich Riflemen generation».

V. Pachovskyi was the founder, first editor and ideologue of «Strilets» from the first issue, dated January 1, 1919, to March 26, 1919. Thirteen issues of the newspaper appeared under his direction.

The life of Vasyl Pachovskyi in the period of the World War I is not well-known, his childhood and teenage years can be generally outlined on the basis of the records of the artist. His literary debut and a period of «Young Muse», his general creative portrait (from the first literary and critical reviews by I. Franko, M. Yevshan to modern reception) as well as the «Transcarpathian» period of life (1920–1929) are more represented. In the volume of his collected works, the writings «The Striltsi period of life and work» and «Striletski» were somehow overlooked, except the poetry «Two Sich striltsi». The life in Kamyanets-Podilskyi, where the newspaper editorial office was located, was only briefly mentioned. Thus, the disclosure of V. Pachovskyi's place in Striltsi discourse complements both the canvas of his life and work, and the canvas of Striltsi generation.

The participation of V. Pachovskyi, an active member of Young Muse and a representative of early Ukrainian modernism whose literary fellows were looking for «ins Blau», was not accidental in the journal «Strilets». It was shaped by his civil convictions which the artist had previously marked during the «Young Muse» period, showcasing his role of a poet of the national idea. V. Pachovskyi kept in touch with the young Striltsi generation primarily as a gymnasium professor. Then he became their mentor, “brother” and an equal partner. The writer identifies himself as a member of Striltsi generation by shares its existential and historical guidelines, as well as the generation values, which is evidenced by its motto – the appeal «To all readers of Strilets» – printed on the pages of the journal and published works. V. Pachovsky perceived historical events in such existential way that they inspired him to poetry, to collaboration with literary and musical Striltsi publications (songbooks, literature and art collections), and then to the participation in the military and press service of Striltsi Army at UGA (Ukrainian Galician Army).

Keywords: Ukrainian Sich Riflemen, Vasyl Pachovsky, «Moloda Muza», Sich Riflemen press, Sich Riflemen literary generation.